

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Raportti Euroopan komissiolle alkoholiyhtiön toiminnasta 2021

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Sisällys

1 Johdanto.....	2
2 Alkoholilainsäädäntö ja sen muutokset Suomessa vuonna 2021	3
2.1 Tarkasteluvuosi 2021	3
2.2 Muutokset alkoholilakiin.....	3
2.3 Muut alkoholiin liittyvät lainsäädännön muutokset	3
3 Alkoholin kulutus ja kulutuksesta aiheutuneita haittoja sekä alkoholihaittojen ehkäisy vuonna 2021	5
3.1 Alkoholin kulutus Suomessa	5
3.2 Alkoholin kulutuksesta aiheutuneita haittoja	8
3.3 Alkon toiminta alkoholista aiheutuneiden haittojen ehkäisyssä	9
3.4 Alkon vastuullinen alkoholijuomien hankinta.....	11
4 Alkon toiminta vuonna 2021 – myymälät ja valikoima sekä niissä tapahtuneet muutokset ...	13
4.1 Alkon myymälät ja niissä tapahtuneet muutokset vuonna 2021	13
4.2 Alkon valikoima ja valikoimassa tapahtuneet muutokset vuonna 2021	14
4.3 Alkon valikoimaanottomenettely ja siinä tapahtuneet muutokset vuonna 2021 ..	17
4.4 Tavarantoimittajayhteistyö ja sidosryhmien kuuleminen	23
4.5 Aistinvaraiset arvioinnit	24
4.6 Esteellisyys ostoprosessissa	24
4.7 Alkon maahantuontipalvelu	24
5 Alkon monopolitoiminnan valvonta vuonna 2021.....	26
5.1 Kilpailu- ja kuluttajavirasto.....	26
5.2 Valvira.....	27
6 Lopuksi	29

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

1 Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) kirjeen 31.5.1996 (Dnro 8/63/96) mukaisesti Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, jäljempänä Valvira, raportoi alkoholijuomien vähittäismyyntimonopolin Alko Oy:n, jäljempänä Alko, toiminnasta.

Tässä vuoden 2021 raportissa Valvira kuvaa Euroopan komissiolle Suomen alkoholitoimintaympäristöä ja siinä tapahtuneita muutoksia sekä niiden vaikutuksia Alkon toimintaan. Raportissa kuvataan koko vuoden 2021 toimintaa, koska käsiteltäviä asioita on ollut vähän.

Raportti sisältää tilastotietoja Alkon myymäläverkoston ja jakelupaikkojen kehitymisestä, alkoholijuomien tuoteryhmäkohtaisista myynneistä sekä valikoimaanottoprosessista ja siinä tapahtuneista muutoksista. Vuoden 2021 raportissa tarkastellaan Alkon toimintaa kansallisten säännösten valossa ja raportoidaan Alkon monopoliasemaan liittyvästä viranomaisvalvonnasta.

Valvira on 15.6.2022 pyytänyt Alkolta tietoja sen toiminnasta vuonna 2021 (Dnro 259/99/2022). Alko toimitti pyydetty tiedot Valviralle 30.8.2022.

Lisäksi Valvira on 15.6.2022 pyytänyt Kilpailu- ja kuluttajavirastolta (KKV) lausuntoa sen vuonna 2021 käsittelemistä ja käsiteltävänä olevista asioista, jotka koskivat Alkoa. Kilpailu- ja kuluttajavirasto toimitti lausuntonsa Valviralle 31.8.2022.

Alkolle sekä Kilpailu- ja kuluttajavirastolle on varattu mahdollisuus lausua raportista sen luonnosvaiheessa.

Raportin Alkoa käsittelevien tietojen lähdeaineistona on käytetty Alkolta saatua selvitystä vuoden 2021 toiminnasta, Alkon vuosikertomus 2021-julkaisua, Alkon valikoimaanotto ja vähittäismyynti -opasta sekä Valviran omaa materiaalia. Suomen alkoholioloja kuvaavia tietoja ja tilastoja käsittelevässä osiossa lähdeaineistona on käytetty Alkoholijuomien kulutus 2021-tilastoraporttia sekä Päihdetilastollinen vuosikirja 2021-julkaisua. Molemmat julkaisut ovat saatavissa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) internetsivuilta, osoitteesta www.thl.fi. Kuolemansyytiedot vuodelta 2020 on saatu Tilastokeskuksen verkkojulkaistusta Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt -julkaisusta. Lisäksi raportin teossa on hyödynnetty Valviran ja THL:n keräämiä ja julkaisemia alkoholitilastoja.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

2 Alkoholilainsäädäntö ja sen muutokset Suomessa vuonna 2021

2.1 Tarkasteluvuosi 2021

Alkoholilain (1102/2017) tarkoituksena on ehkäistä alkoholista aiheutuvia haittoja. Järjestelmän pääperiaatteena on alkoholijuomien valmistuksen ja myynnin luvanvaraisuus sekä Alkon vähittäismyyntimonopoli enemmän kuin 5,5 tilavuusprosenttia sisältävien alkoholijuomien osalta. Alkoholilaki uudistettiin vuonna 2018, ja se tuli kokonaisuudessaan voimaan 1.3.2018.

Vuonna 2020 alkoivat Covid-19 pandemian vaikutukset alkoholitoimintaympäristöön, joiden seurauksena alkoholijuomien anniskelussa oli erilaisia valtakunnallisia ja paikallistason rajoituksia ravintoloiden aukiolossa ja asiakaspaikkojen määrissä.

Nämä rajoitukset jatkuivat eri muodoissaan koko vuoden 2021 ajan. Rajoituksilla oli aluksi merkittävää vaikutusta alkoholijuomien myyntiin muun muassa siten, että kulutus vähentyi anniskelussa ja lisääntyi vähittäismyynnissä. Tilanne tasaantui vuonna 2021 ja Alkon vähittäismyynnissä kulutus laskikin vuonna 2021 edelliseen vuoteen verrattuna litramääräisesti mitattuna 4 prosenttia. Alkoholien myynnin rakennetta vuonna 2021 on kuvattu tarkemmin kappaleessa 3.1.

2.2 Muutokset alkoholilakiin

Vuonna 2021 alkoholilakiin ei tehty uusia muutoksia.

2.3 Muut alkoholiin liittyvät lainsäädännön muutokset

Alkoholiveroa korotettiin vuonna 2021 keskimäärin 5 prosenttia. Korotus astui voimaan 1.1.2021. Alkoholiveron kertymä vuonna 2021 oli 1,5 miljardia euroa.

Suomi oli vuoden 2020 aikana valmiuslaissa (1552/2011) määritellyissä poikkeusoloissa 16.3.–16.6. koronavirustilanteen vuoksi. Ravitsemisliikkeet olivat koronavirusepidemian aiheuttamissa poikkeusoloissa kokonaan suljettuina asiakkailta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetun lain (308/2006) väliaikaisesti säädetyn 3 a §:n mukaisesti. Poikkeusolojen päättymisen jälkeen valmiuslain toimivaltuuksia ei enää sovellettu, vaan koronakriisiä hoidettiin normaaliolojen lainsäädännön toimivaltuuksin, kuten tartuntatautilain (1227/2016) perusteella.

Tartuntatautilaissa säädettiin muun muassa tilapäisesti poikkeusolojen aikana tartuntataudin leviämisen estämiseksi välttämättömistä ravitsemisliikkeiden aukiolo- ja anniskeluajaa sekä niiden asiakaspaikkamäärää ja käyttöä koskevista rajoituksista. Ravitsemisliikkeet veloitettiin myös noudattamaan hygieniaan liittyviä erityisiä vaatimuksia ja huolehtimaan asiakkaiden riittävän etäisyyden ylläpitämisestä.

Ravintoloihin kohdistuvat rajoitukset jatkuivat vuonna 2021. Vuoden 2021 lokakuussa otettiin käyttöön myös niin kutsuttu koronapassi. EU:n digitaali-

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

sen koronatodistuksen kansallinen käyttöönotto eli koronapassi oli sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä oikeusministeriön yhdessä valmisteleva hanke. Koronatodistuksen saivat henkilöt, joilla oli todistus koronarokotuksista, todistus tuoreesta negatiivisesta koronatestituloksesta tai todistus sairastetusta koronasta.

Koronapassi toimi vaihtoehtona rajoituksille. Rajoitusten kohteena olevilla toimijoilla oli mahdollisuus vaihtoehtoisesti ja oman valintansa mukaan edellyttää asiakkailtaan tai osallistujilta koronapassin käyttöä tai noudattaa valtioneuvoston, aluehallintoviranomaisten ja kuntien asettamia rajoituksia. Koronapassia edellytettiin muun muassa ravintoloissa ja yökerhoissa.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

3 Alkoholin kulutus ja kulutuksesta aiheutuneita haittoja sekä alkoholihaittojen ehkäisy vuonna 2021

3.1 Alkoholin kulutus Suomessa

Vuonna 2021 alkoholijuomien kokonaiskulutus oli 9,0 litraa sataprosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna alkoholijuomien kokonaiskulutus oli 42 miljoonaa litraa. Kokonaiskulutus väheni vuoteen 2020 verrattuna 3,0 prosenttia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Sataprosenttiseksi muunnetuista alkoholilitroista laskettuna kokonaiskulutus väheni 2,5 prosenttia.

Kokonaiskulutus jaetaan tilastoituun ja tilastoimattomaan kulutukseen. Tilastoitu kulutus voidaan eritellä anniskelukulutukseen ja vähittäiskulutukseen. Alkoholijuomien tilastoimattomaan kulutukseen lasketaan virallisen kulutustilaston ulkopuolelle jäävä alkoholin kulutus, joka muodostuu matkustajatuonnista ja internetin kautta ulkomailta ostetuista alkoholijuomista. Tilastoimattoman kulutuksen laskentatapaa muutettiin vuoden 2020 raporttiin. Ennen vuotta 2020 tilastoimattomaan kulutukseen laskettiin matkailijoiden tuoma alkoholi, laillinen ja laitton kotivalmistus, suomalaisten ulkomailta kuluttama alkoholi, salakuljetus sekä korvikealkoholit.

Vuonna 2021 alkoholijuomien tilastoitu kulutus oli 8,1 litraa sataprosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Yhteensä tilastoitu kulutus oli 38,2 miljoonaa litraa ja se väheni 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna (-0,7 %) verrattuna edelliseen vuoteen. Sataprosenttisena alkoholina mitattuna tilastoitu kulutus väheni 0,2 prosenttia. Tilastoimaton kulutus arvioitiin noin 0,8 litraksi sataprosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna, ja sen määrä väheni 21 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Tilastoimattoman kulutuksen määrä oli arviolta 3,9 miljoonaa litraa sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna.

Alkoholijuomien kulutus painottuu vähittäiskulutukseen eli Alkon myymälöistä sekä alkoholijuomia myyvistä elintarvikeliikkeistä hankittuihin alkoholijuomiin. Alkoholijuomien vähittäiskulutus oli vuonna 2021 kokonaisuudessaan 34,9 miljoonaa litraa sataprosenttisena alkoholina, ja 7,4 litraa 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna, joka vastaa 83 prosenttia alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta ja 91 prosenttia tilastoidusta kulutuksesta. Vähittäiskulutus väheni 0,8 prosenttia sataprosenttiseksi muunnetuista alkoholilitroista laskettuna. Vähittäiskulutus väheni 1,3 prosenttia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna edelliseen vuoteen verrattuna.

Alkoholijuomien anniskelukulutus oli vuonna 2021 yhteensä 3,3 miljoonaa litraa sataprosenttisena alkoholina, joka vastaa kahdeksaa prosenttia alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta ja yhdeksää prosenttia tilastoidusta kulutuksesta. Anniskelukulutus lisääntyi vuonna 2021 edelliseen vuoteen verrattuna 7,2 prosenttia sataprosenttisena alkoholina ja 6,1 prosenttia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Taulukko 1. Alkoholijuomien kokonaiskulutus (litraa) vuosina 1995 ja 2015–2021 (100-prosenttista alkoholia 15 vuotta täyttäneeltä asukasta kohti). Vuodesta 2015 alkaen tilastoimaton kulutus on korjattu vastaamaan muutettua määrittelyä. Myös kokonaiskulutus on laskettu uudestaan.

	1995	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tilastoitu kulutus	8,3	8,5	8,4	8,4	8,4	8,2	8,2	8,1
Tilastoimaton kulutus	2,7	1,8	1,8	1,6	1,7	1,6	1,1	0,8
Kokonaiskulutus	11,0	10,3	10,3	10,0	10,1	9,8	9,2	9,0

Suomalaiset matkustajat toivat vuonna 2021 alkoholijuomia ulkomailta yhteensä 1,4 miljoonaa litraa sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna. Alkoholijuomien matkustajatuonti sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna väheni 52 prosenttia. Matkustajatuonnin osuus oli arviolta noin 36 prosenttia tilastoimattomasta alkoholinkulutuksesta vuonna 2021. Ulkomaille matkustaminen ja risteilymatkailu Suomen ja Viron sekä Suomen ja Ruotsin välillä vähenivät voimakkaasti vuosien 2020 ja 2021 aikana koronaepidemiasta johtuen. Ulkomaisista verkkokaupoista ostettujen alkoholijuomien osuus tilastoimattomasta kulutuksesta oli noin 64 prosenttia. Alkoholijuomia ostettiin internetin kautta arviolta 2,5 miljoonaa litraa sataprosenttisenä alkoholina, eli 0,5 litraa 15 vuotta täyttäneeltä asukasta kohti laskettuna vuonna 2021. Alkoholijuomien verkko-ostot kasvoivat noin kolmanneksen vuoteen 2020 verrattuna.

Vuonna 2021 koko tilastoidusta kulutuksesta juomasekoitusten ja siiderien osuudet kasvoivat hieman. Mietojen viinien osuus väheni 0,8 prosenttiyksiköllä ja juomasekoitusten kasvoi 0,6. Oluet olivat edelleen suurin juomaryhmä 46 prosentin osuudella. Väkevien alkoholijuomien osuus tilastoidusta kulutuksesta oli 21 prosenttia ja mietojen viinien 20 prosenttia. Juomasekoitusten osuus oli 9 prosenttia ja siiderien 3 prosenttia. Viimeisten kymmenen vuoden aikana väkevien juomien osuus tilastoidusta kulutuksesta on vähentynyt, kun taas mietojen viinien sekä sittemmin myös vahvojen oluiden ja juomasekoitusten osuus on kasvanut.

Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain myötä päivittäistavarakaupat ovat voineet myydä kaikkia enintään 5,5 tilavuusprosenttia alkoholia sisältäviä juomia aiemman 4,7 tilavuusprosentin sijaan. Vuoden 2017 jälkeen mietojen alkoholijuomien kulutuksen rakenne on muuttunut siten, että ns. vahvojen juomasekoitusten, vahvan oluen ja myös vahvan siiderin osuudet ovat kasvaneet. Vuonna 2017 vahvojen juomasekoitusten, vahvan oluen ja vahvan siiderin yhteenlaskettu osuus mietojen alkoholijuomien kulutuksesta oli 9 prosenttia, kun se vuonna 2021 oli 27 prosenttia. Keskioluen osuus mietojen alkoholijuomien kulutuksesta on samaan aikaan laskenut.

Alkoholijuomien vähittäiskulutuksessa ja anniskelukulutuksessa juomaryhmien kulutuksen rakenne eroaa toisistaan. Vähittäiskulutuksessa ja anniskelukulutuksessa juomaryhmien osuuksien suuruusjärjestys on kuitenkin samanlainen, mutta juomaryhmien osuudet vaihtelevat. Vähittäiskulutuk-

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

sessä mietojen viinien ja väkevien juomien osuus on suurempi kuin anniskelukulutuksessa. Oluiden ja siiderien osuudet ovat puolestaan anniskelukulutuksessa suurempia kuin vähittäiskulutuksessa. Väkevien viinien kulutus painottuu vähittäiskulutukseen. Oluiden yhteenlaskettu kulutus oli 3,7 litraa sataprosenttista alkoholia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti vuonna 2021. Väkevien juomien kulutus oli 1,7 litraa, ja viinien kulutus samoin 1,7 litraa. Juomasekoitusten (0,7 litraa) ja siiderien (0,3 litraa) kulutus oli edelleen selkeästi vähäisempää muihin juomaryhmiin verrattuna. Kulutus kasvoi vuoteen 2020 verrattuna juomasekoituksissa (+9,4 %) ja vahvassa oluessa (+4,6 %). Sen sijaan mietojen viinien (-11,1 %), väkevien alkoholijuomien (-4,6 %) ja keskioluen (-1,3 %) kulutus väheni. Väkevien viinien ja siiderin kulutus pysyi ennallaan.

Oluiden tilastoitu kulutus 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti kasvoi 1990-luvun alkuun saakka, minkä jälkeen niiden kulutus on jonkin verran vaihdellut, ja viimeisten reilun 10 vuoden aikana vähentynyt. Väkevien alkoholijuomien kulutus on vähentynyt merkittävästi verrattuna 1970- ja 1980-lukuihin, jolloin väkeviä juomia kulutettiin sataprosenttisena alkoholina lähes 4 litraa 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti. Väkevien alkoholijuomien kulutus on laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana noin 40 prosenttia ollen 1,7 litraa 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti vuonna 2021.

Taulukko 2. Eri alkoholijuomaryhmien kulutus (tuhatta litraa) vuosina 2020–2021

	2020	2021
Väkevät juomat	25 755	25 233
Viinit	63 994	62 410
Siiderit	26 687	26 993
Juomasekoitukset	56 383	61 475
Mallasjuomat	377 483	379 005
Yhteensä 100 %:n alkoholina	38 258	38 199

Vuonna 2021 kulutuksesta 83 prosenttia oli vähittäismyyntikulutusta, johon myös Alkon myynti tilastoidaan. Alla on esitetty tiedot Alkon myynnin kehityksestä.

Taulukko 3. Alkon myynnin kehitys (tuhatta litraa) tuoteryhmittäin vuonna 2021 verrattuna edellisvuoteen (muutos edelliseen vuoteen - 4,0 %).

Tuoteryhmä	2020	2021
Väkevät alkoholijuomat	22 292	21 654
Väkevät viinit	2 420	2 234
Miedot viinit	58 885	56 084
Siiderit	491	475
Juomasekoitukset	2 562	2 537
Mallasjuomat	5 493	5 390
Yhteensä	92 143	88 374

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

3.2 Alkoholin kulutuksesta aiheutuneita haittoja

Aikaisempaan tapaan tässä raportissa käsitellään edeltävän vuoden (2020) tilastotietoja alkoholihaittojen osalta.

Vuonna 2020 alkoholin aiheuttamiin syihin kuolleiden määrä pysyi lähes samalla tasolla kuin vuonna 2019. Vuonna 2020 alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytykseen menehtyi 1 716 henkeä, joista miehiä oli 1 318 ja naisia 398. Kuolleita oli vuoteen 2019 verrattuna kaksi vähemmän. Suurin osa alkoholikuolemista aiheutuu alkoholin pitkäaikaiseen käyttöön liittyvistä sairauksista, kuten maksa- ja sydänsairauksista.

Alkoholiperäisen kuolleisuuden muutokset ovat seuranneet alkoholi-juomien kokonaiskulutuksen kehitystä. Alkoholin aiheuttamiin syihin kuoli kolme prosenttia kaikista kuolleista, miehistä viisi prosenttia ja naisista yksi prosentti. Vuonna 2020 yli 60 prosenttia alkoholikuolemista johtui alkoholin käytön aiheuttamista maksasairauksista. Niiden aiheuttamat kuolemat lisääntyivät edellisvuodesta. Sen sijaan alkoholimyrkytysten määrä väheni edellisvuodesta. Alkoholimyrkytysten osuus oli 11 prosenttia kaikista alkoholin aiheuttamista kuolemista.

Alkoholin käyttöön liittyviin kuolemiin on laskettu alkoholisairauksiin ja alkoholimyrkytyksiin kuolleiden lisäksi alkoholin vaikutuksen alaisena tapaturmaan ja väkivaltaan kuolleet. Vuonna 2020 alkoholin käyttöön liittyviä kuolemia tilastoitiin 2171.

Miesten kuolleisuus alkoholiperäisiin syihin on selvästi yleisempää kuin naisten. Miesten kuolleisuus on myös seurannut tarkemmin alkoholin kokonaiskulutuksen muutoksia kuin naisten. Vuonna 2020 miesten ikävakioidu kuolleisuus alkoholin aiheuttamiin syihin kasvoi 1,5 prosenttia ja naisten vastaavasti väheni 4,3 prosenttia vuoteen 2019 verrattuna. Vuosina 2017–2020 alkoholin käytön aiheuttama ikävakioidu kuolleisuus kasvoi miehillä yli 10 prosenttia ja naisilla vähenemistä on yhden prosentin verran.

Kymmenen viime vuoden aikana 65 vuotta täyttäneiden osuus kuolleista on kasvanut tuntuvasti. Vuonna 2020 miehillä työikäisten (15-64-vuotiaiden) osuus alkoholiperäisiin syihin kuolleista kasvoi kuitenkin edellisvuodesta selvästi eli 57 prosentista 63 prosenttiin. Vuonna 2020 alkoholiperäisiin syihin kuolleiden keski-ikä oli miehillä 62 vuotta ja naisilla 63 vuotta.

Henkilön päihtymyksellä oli osuutta noin joka kuudenteen tapaturmakuolemaan. Päihtyneiden osuus tapaturmakuolleista on pienentynyt 2000-luvulla. Vuonna 2020 tapaturmaisesti kuolleista oli päihtyneiden vaikutuksen alaisena tapaturmahetkellä 16 prosenttia, mikä on saman verran kuin edellisvuonna. Vuonna 2020 tapaturmaisesti kuolleista päihtyneitä oli yhteensä 312 henkilöä, joista alkoholipäihtyneitä oli suurin osa, 277 henkilöä. Lisäksi 35 henkilöä oli useamman erilaisen päihteen (huume/lääke/alkoholi) vaikutuksen alaisena.

Vuonna 2020 yleisintä tapaturmahetken päihtymys oli saunan kuumuuteen ja tulipaloissa kuolleilla. Heistä lähes puolet oli päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Myös hukkuneista, ruokaan tukehtuneista ja ulkona

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

kylmyyteen kuolleista vähintään joka kolmas oli ollut päihtyneenä tapaturman tapahtumahetkellä. Kuljetusturmissa kuolleista 29 prosenttia oli päihtynyt tapahtumahetkellä, kun edellisvuonna osuus oli ollut alle neljännes. Sen sijaan kuolemaan johtaneissa kaatumistapaturmissa, joista suurin osa tapahtui yli 80-vuotiaille, päihteen vaikutuksen alaisena oli vähemmän kuin joka kymmenes. Kuolemansyytilastossa päihtymys on määritelty kuolintodistukselta. Luvuissa ovat mukana alkoholipäihtymyksen lisäksi myös huume- ja lääkepäihtymykset. Luvut eivät sisällä tapaturmaisia alkoholi-, lääke- ja huumemyrkytyksiä.

Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 20 216 rattijuopumusrikosta eli henkilö oli ajanut alkoholin vaikutuksen alaisena tai huumautuneena. Rattijuopumusten kokonaismäärä kasvoi 9,3 prosenttia vuoteen 2019 verrattuna (18498). Tietoon tulleista rattijuopumuksista noin 34,3 prosenttia oli törkeitä rattijuopumuksia. Törkeitä rattijuopumuksia tuli tietoon 6 937, mikä on 2,6 prosenttia edellisvuotta enemmän (6760). Perusmuotoisten rattijuopumusten osuus oli 13 279, mikä oli 13,1 prosenttia enemmän kuin vuonna 2020 (11 738).

Vuonna 2020 tapauksia, joissa selvitettyihin väkivaltarikoksiin syylliseksi epäillyt ovat olleet alkoholin, huumausaineen tai alkoholin ja muun huumausaineen vaikutuksen alaisena oli 9198. Edelliseen vuoteen verrattuna nämä selvitettyt väkivaltarikokset, jossa epäilty oli ollut päihteen vaikutuksen alaisena, vähenivät noin 4,2 prosenttia (9601).

Vuonna 2020 päihtyneenä säilöön otettujen määrä oli 45 574 eli alhaisin vuodesta 1970 lähtien. Luku on noin 6,7 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna (48 838). Päihtyneen säilöönotto on harkinnanvarainen toimenpide, jonka poliisi tekee päihtyneen suojaamiseksi loukkaantumiselta tai hengenvaaralta. Päihtyneiden säilöönottojen määrä on ollut yksi perinteisistä mittareista, jolla on kuvattu alkoholin kulutuksen haittavaikutuksia. Säilöönottojen määrän väheneminen viime vuosina johtuu osaltaan poliisin toimintatapojen muuttumisesta: nykyisin poliisi yhä useammin toimittaa päihtyneen tämän kotiin selviämisaseman tai putkan sijaan.

3.3 Alkon toiminta alkoholista aiheutuneiden haittojen ehkäisyssä

Alkon yli 5,5 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävien juomien yksinmyyntioikeus perustuu sosiaali- ja terveyspoliittisiin syihin. Alkoholilain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi.

Alkoholilain 23 §:n mukaan Alkolla on 1 §:ssä tarkoitettujen haittojen vähentämiseksi 6 §:ssä säädetyin poikkeuksin yksinoikeus harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä.

Alkolta saadun selvityksen mukaan vastuullisuuden painottaminen näkyi vuonna 2021 erityisesti seuraavissa toiminnoissa:

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Alko on perustettu, jotta juomien haittavaikutukset otetaan huomioon alkoholin vähittäismyynnissä. Alkoholilainsäädännössä säädellään Alkon toimintaa esimerkiksi aukioloaikojen osalta, Alkon myymälät ovat suljettuja sunnuntaisin ja juhlapäivinä.

Vastuullinen alkoholin myynti tarkoittaa Alkossa sitä, että Alko ei myy alkoholijuomia alaikäisille, päihtyneille tai välittämistarkoituksiin. Alko kehittää jatkuvasti henkilöstönsä vastuullisuusosaamista. Alko tarjoaa asiakkaille myös alkoholittomia vaihtoehtoja sekä pieniä pakkauskokoja. Paljousalennukset, kaupantekijäiset, lisämyynti tai yksittäisten tuotteiden markkinointi eivät kuulu Alkon toimintatapoihin.

Alkoholijuomien myynninvalvonnasta säädetään alkoholilaissa. Myynninvalvonta tarkoittaa niitä toimia, joilla Alkon henkilökunta varmistaa, että juomia ei myydä alaikäisille, selvästi päihtyneille eikä välitykseen. Alkon omavalvontasäännöt perustuvat alkoholilakiin ja -asetukseen sekä Valviran antamiin omavalvontaohjeisiin. Myynninvalvonnan toteutumista seurataan säännöllisesti kassarekisteröinneillä ja Mystery shopping -tutkimuksilla. Myynninvalvonnan tavoitteena on tarkastaa ikä henkilötodistuksesta kaikilta alkoholijuomia ostavilta, alle 30-vuotiailta vaikuttavilta asiakkailta. Vuonna 2021 nuoren asiakkaan ikä tarkastettiin 93,6 prosentissa testitilanteista. Yhteensä nuoren asiakkaan ikä tarkastettiin yli 5,7 miljoonaa kertaa heidän asioidessaan Alkon myymälöissä. Päihtymysepäilytarkistuksia tehtiin lähes yli 472 000 kertaa ja alkoholijuomien välittämisepäilytarkistuksia yli 299 000 kertaa.

Alko ei markkinoi yksittäisiä tuotteita tai palkitse henkilökuntaansa myynnin määrän perusteella. Tämän lisäksi Alko ennalta ehkäisee alkoholihaittoja tukemalla kotimaista alkoholitutkimusta sekä tekemällä yhteistyötä järjestöjen ja kumppanien kanssa. Yhteistyöhankkeet ovat erilaisia, mutta kaikkia niitä yhdistää sama tavoite, hyvinvoinnin edistäminen yhteiskunnassa. Vuonna 2021 Alko keskittyi yksinäisyyden ennaltaehkäisyyn yhteiskunnassamme. Alko viesti teemasta niin omissa kanavissaan kuin muissakin medioissa teemalla #perjantai puhelu. Alko teki myös yhteistyötä somevaikuttajien kanssa tavoittaakseen uusia kohderyhmiä. Alko antoi taloudellista tukea yksinäisyystyötä tekeville tahoille, kuten Mieli ry:lle sekä HelsinkiMissiolle.

Erityisesti korona-aika on kasvattanut avun tarvitsijoiden määrää, eivätkä resurssit ole riittäneet avun tarjoamiseen kaikille sitä tarvitseville. Taloudellinen tuki kohdennettiin erityisesti henkilöresursoinnin vahvistamiseen. Ymmärtääkseen paremmin alkoholinkäytön ja yksinäisyyden välisiä yhteyksiä Alko rahoitti tutkimuksen kyseisestä aiheesta. Tulokset julkaistiin marraskuussa 2021 Mielenterveysmessuilla, joilla vieraili lähes 2 900 asiantuntijaa. Tutkimuksen tulokset vahvistivat, että etenkin negatiivisten tunteiden hallitsemisen motiivi on yhteydessä haitalliseen alkoholinkäyttöön. Päihteistä haetaan helpotusta yksinäisyyteen liittyvään ahdistukseen ja tyhjiin oloihin. Keinoja yksinäisyydestä pääsemiseksi tunnistettiin vähemmän, jopa verrattuna haitalliseen alkoholinkäyttöön. Yksinäisyyden ennaltaehkäisemiseen tähtäävä työ näkyi myös alkolaisessa työyhteisössä. Alko on mukana HelsinkiMission Work to Belong -pilottihankkeessa, jonka tavoitteena on tunnistaa keinoja ennaltaehkäistä yksinäisyyttä työelämässä. Myös teknologia tarjoaa konkreettisia keinoja kaverin löytämiseksi.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Kaverisovellus on valtakunnallinen täysi-ikäisille tarkoitettu maksuton palvelu, jonka avulla voi löytää kaverin arkisiin tilanteisiin, kuten lenkkiseuraksi. Alkon tuella Kaverisovellus otti käyttöön sähköisen tunnistautumisen, jonka avulla varmistetaan käyttäjille turvallisempi kohtaamispaikka.

Alko oli mukana Nuorten Akatemian kanssa toukokuussa järjestetyillä virtuaalisilla Päihdepäivillä. Messujen teemana oli Päihdeet, mieli ja nuorten hyvinvointi. Yhteisen messuosaston tavoitteena oli tuoda esiin Nuorten Akatemian palveluita, kuten Mahis-toimintaa, jota Alko on tukenut jo yli 20 vuotta. Messuille osallistui yli tuhat sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Muita merkittävimpiä hyvinvoinnin edistämiseen tähtääviä yhteistyöhankkeita olivat FASD kampanja yhdessä Kehitysvammaliiton kanssa, Fragile-näytelmän digitaalinen taltiointi yhteisöjen käyttöön Heikki Törmi Oy:n toimesta sekä suomalaisten liikkumisen ja terveellisten elämäntapojen edistäminen yhteistyössä Suomen Olympiakomitean kanssa. Lisäksi Alko lahjoitti suomalaiselle alkoholitutkimukselle yhteensä 530 000 euroa

3.4 Alkon vastuullinen alkoholijuomien hankinta

Alkon vastuullisuustyötä ohjaavat periaatteet ovat muun muassa avoimuus, läpinäkyvyys, eettisyys, sidosryhmien osallistaminen ja pyrkimys vaikuttaa Alkon toimialan kotimaiseen ja kansainväliseen kehitykseen vastuullisuuden aktiivisena edistäjänä. Alko on tätä raporttia varten kertonut vastuullisesta alkoholijuomien hankinnastaan seuraavasti:

Alkolla ei ole omia tuotteita eikä omaa tuotantoa, vaan sen valikoimassa olevat tuotteet on hankittu koti- ja ulkomaisilta alkoholijuomien valmistajilta ja tukkumyyjiltä. Tavarantoimittajia oli 863 ja tuotteita oli valikoimassa lähes 11 500 vuonna 2021. Alkon vakiovalikoimassa oli vuonna 2021 tuotteita 80 maasta, joista 42 on riskimaita. Alkon hankintojen yhteisarvo vuonna 2021 oli 1 130,9 miljoonaa euroa. Juomahankintojen osuus on 1076,3 miljoonaa euroa. Muiden hankintojen osuus on 54,6 miljoonaa euroa. Ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin huomioiminen on Alkolle tärkeää ja Alko kokee velvollisuudekseen kehittää jatkuvasti valikoimaansa eettiselle ja ympäristön kannalta kestäväälle pohjalle. Alko haluaa tukea ja kasvattaa vastuullisesti tuotettujen tuotteiden määrää valikoimissaan, ja auttaa kuluttajaa tekemään vastuullisempia ostopäätöksiä.

Alko on asettanut työlleen kunnianhimoiset tavoitteet. Vuoden 2030 loppuun mennessä juomapakkausten ilmastopäästöjä on tavoitteena vähentää 50 % verrattuna vuoteen 2020, Vihreä valinta -merkittyjen tuotteiden osuutta valikoimasta on tavoitteena kasvattaa 70 %:iin sekä saavuttaa hiilineutraali Alko kotimaan toimintojen osalta. Tavoitteena on myös, että juomien hankintaketjut ovat läpinäkyviä aina pääraaka-ainetasolle asti ja riskialueilta tulevat tuotteet ovat sertifioituja tai muulla tavoin vastuullisuusvarmennettuja.

Vastuullisen hankinnan toimintamalli Alkossa perustuu amfori BSCI:n toimintamalliin. Alko on antanut julkisen ihmisoikeussitoumuksen. Jokainen tavarantoimittaja sitoutuu Alkon vastuullisuusehtoihin hyväksymällä amfori BSCI:n Code of Conductin ja siihen sisältyvän huolellisuusperiaatteen.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Alko haluaa varmistaa, että se huomioi toiminnassaan ihmisoikeuksia koskevat huolellisuusvelvoitteet. Vuonna 2021 Alko edisti ihmis- ja työoikeuksia mm. seuraavien toimenpiteiden kautta: Alko jatkoi sokeriruo'on vastuulliseen tuottamiseen liittyviä koulutuksia Väli- ja Etelä-Amerikassa. Sokeriruoko on rommien pääraaka-aineena käytettävän melassin lähde. Paikallisille tuottajille tarjottiin Water, Shade and Rest -koulutusta yhteistyössä La Isla Networkin ja Bonsucron kanssa. Alko käynnisti myös yhteispohjoismaisesti projektin elämiseen riittävistä palkoista. Teemaan liittyen tuotettiin raportti 23 alkuperämaasta, järjestettiin tavarantoimittajille verkoseminaari sekä aloitettiin yhteinen tiedon keräämisen hanke Reilu kauppa Suomen kanssa.

Alko järjesti tavarantoimittajilleen koulutusta, infotilaisuuksia sekä työpajoja vastuullisuuden teemoihin liittyen. Alko järjesti vuoden aikana neljä virtuaalista, kaikille tavarantoimittajille avointa tilaisuutta. Tilaisuuksiin ja niihin liittyviin työpajoihin ilmoittautui 823 henkilöä alan eri yrityksistä. Alko jatkoi yhteistyötä järjestäytymisoikeuden toteutumiseksi Palvelualojen ammattiliiton (PAM) sekä kansainvälisen International Union of Food, Agricultural, Hotel, Restaurant, Catering, Tobacco and Allied Workers' Associations (IUF) kanssa. Alko lanseerasi Eettinen ja Hiilineutraali-symbolit myymälä- ja verkkokauppaviestinnässä. Alko otti käyttöön anonyymin valitusmekanismien. Alko myös toteutti yhteensä 14 kolmannen osapuolen vastuullisuuskäyntiä Italiassa.

Alkon toiminnan ilmastovaikutukset syntyvät suurimmaksi osaksi arvoketjussa, erityisesti juomien ja juomapakkausten tuotannossa. Vuoden 2021 lopussa valmistunut juomapakkaustiekartta ohjaa toimintaa kohti juomapakkauspäästöjen puolittamiseen tähtäävää tavoitetta. Alko haluaa tehdä asiakkaan ympäristövastuullisen juomavalinnan helpommaksi päivittyvän Vihreä valinta -konseptin avulla. Alko työskentelee yhdessä eri juoma-alan toimijoiden kanssa ihmisoikeuksien toteutumiseksi sekä ympäristövaikutusten pienentämiseksi.

Tiivis vastuullisuusyhteistyö muiden pohjoismaisten alkoholimonopolioiden kanssa (Nordic alcohol monopolies collaboration) sekä toimialayhteistyö Sustainable Wine Round Table (SWRT) vahvistavat Alkon toimenpiteiden vaikuttavuutta kansainvälisissä hankintaketjuissa. Pohjoismaisen yhteistyön painopisteenä vuoden 2021 aikana oli luonnon monimuotoisuus. Ecogain AB:n monopoleille toteuttaman viljelytapojen vertailututkimuksen mukaan luomuviljely parantaa sekä maanpäällistä että maaperän biodiversiteettiä tavanomaiseen viljelyyn verrattuna.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

4 Alkon toiminta vuonna 2021 – myymälät ja valikoima sekä niissä tapahtuneet muutokset

4.1 Alkon myymälät ja niissä tapahtuneet muutokset vuonna 2021

Alkon palveluverkoston muodosti vuoden 2021 lopussa 368 myymälää, 143 luovutuspaikkaa, verkkokauppa ja mobiilisovellus.

Vakiovalikoiman tuotteita ohjataan myymälöihin tuoteryhmittäin valikoima-profiilien kautta. Valikoimaprofiilit muodostuvat myyntiprofiiliin (normaali, perus, plus) ja myymäläkoon (6 kokoluokkaa, XS-XXL) yhdistelmänä, esimerkiksi "normaali-S". Lisäksi on vielä jokerityypin myymälöitä, joissa on poikkeukselliset olosuhteet, esimerkiksi pieni myymäläpinta-ala tai kausittain suuresti vaihteleva kysyntä. Tästä syystä jokerityypille ei tehdä keskitetysti ohjattua valikoimanhallintaa.

Normaali-myyntiprofiiliin verrattuna plus-myyntiprofiiliin myymälöissä korostuvat etenkin viinit, oluet sekä keskimääräistä kalliimmat tuotteet. Perus-myyntiprofiiliin myymälöissä myynti painottuu puolestaan enemmän väkevien tuoteryhmien tuotteisiin sekä osaan panimoryhmän tuotteita.

Alkolla on lisäksi kolme asiakasviestinnässä käytettävää myymälätyyppiä: huippumyymälä, erikoismyymälä ja lähimyyymälä. Valikoimanhallinnan näkökulmasta myymälätyyppejä erottaa valikoiman laajuus. Huippumyymälöissä on laajin valikoima, ja ne ovat lähtökohtaisesti XXL kokoluokassa. Erikoismyymälöissä on laaja XL tai L kokoluokan valikoima. Lähimyyymälät kuuluvat kokoluokkiin XS – L. Erikoiserätuotteita ohjataan Alkon huippu- ja erikoismyymälöihin.

Tuotteita ohjataan myymälöihin keskitetysti enintään 90 %. Keskimäärin ketjuohjauksella ohjataan myymälöihin noin 70 % myymälän valikoimasta. Huippu- ja erikoismyymälöissä on keskimääräistä alhaisempi kohdennusaste ja lähimyyymälöissä keskimääräistä korkeampi kohdennusaste. Myymälät täydentävät lisäksi valikoimaansa valinnaisilla tuotteilla paikallisen kysynnän mukaan.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Taulukko 4. Alkon myymälät ja luovutuspaikat vuosien 2020 ja 2021 lopussa.

Alkon myymälät ja luovutuspaikat	2020 lopussa	2021 lopussa
Jokeri	12	12
Plus XS		5
Plus S	8	8
Plus M	14	14
Plus L	19	21
Plus XL	10	7
Plus XXL	15	15
Normaali XS		27
Normaali S	25	28
Normaali M	43	43
Normaali L	48	47
Normaali XL	22	23
Normaali XXL	4	4
Perus XS		22
Perus S	55	53
Perus M	29	27
Perus L	6	6
Perus XL	0	0
Alkon myymälät yhteensä	364	368
Luovutuspaikat	126	143

4.2 Alkon valikoima ja valikoimassa tapahtuneet muutokset vuonna 2021

Alkoholiyhtiön päätöksestä alkoholijuomien ottamisesta vähittäismyyntiin, niiden poistamisesta vähittäismyyntistä ja niiden hinnoittelusta säädetään alkoholilain 25 §:ssä, jonka mukaan päätökset tulee tehdä julkisin ja tasapuolisin perustein riippumatta alkoholijuoman valmistajan tai myyjän kansalaisuudesta tai kotipaikasta.

Alkon valikoima koostuu viidestä eri valikoimatyyppistä, jotka jakautuvat vielä eri tuotetyyppeihin. Vakiovalikoima on päävalikoima, jonka tuotteet on valittu laajasta tarjonnasta ympäri maailman. Ne muodostavat myymälävalikoiman rungon. Kausivalikoiman tuotteet valitaan määräajaksi vastaamaan kyseisen ajankohdan erityistarpeisiin. Erikoiserät rikastuttavat Alkon tuotevalikoimaa ja ovat erityisesti juomista sekä ruoan ja juoman yhdistämisestä kiinnostuneille asiakkaille suunnattuja tuotteita. Suurin osa erikoiserätuotteista tulee valikoimaan yhtäaikaaisesti kerran kuussa. Tilausvalikoima koostuu maahantuojien ja valmistajien tarjoamista, vakio- ja kausivalikoiman sekä erikoiserien ulkopuolisista tuotteista. Tuotteet ovat pääosin saatavilla verkkokaupasta ja ovat myymälöille valinnaisia. Näiden lisäksi asiakkailta on mahdollisuus tilata Alkon valikoiman ulkopuolisia alkoholijuomia ostositoumuksella niin kutsuttuina erikoistilaustuotteina.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Valikoiman suunnittelu

Vakiovalikoiman, kausivalikoiman ja erikoiserien tuotteet valitaan vastaanotettujen tarjousten ja pyydettyjen näytteiden perusteella tasapuolisuutta ja syrjimättömyyttä noudattaen. Valikoiman suunnittelun perustana on asiakaslähtöinen tuoteryhmäpuu, jonka mukaisesti arvioidaan kysyntää ja nykyvalikoimaa suhteessa eri asiakasryhmien tarpeisiin.

Tuoteryhmäpuu perustuu Alkon analysoimiin asiakastarpeisiin, -käyttäytymiseen ja kuluttajakysyntään. Mikäli niissä tapahtuu muutoksia, tuoteryhmäpuun rakenne tai alatuoteryhmien tai segmenttien sisällöt voivat muuttua. Muutoksista informoidaan hyvissä ajoin ja aina vähintään kaksi hinnastojaksoa ennen niiden voimaantuloa.

Alkon vakiovalikoiman tuotteet ovat keskitetyn ohjauksen tarkastelun piirissä. Niiden myyntiä tarkastellaan hinnastojaksoittain. Jaksotarkastelujen perusteella osa tuotteista kohdennetaan myymälävalikoimiin ja osa jää kohdentamattomiksi tuotteiksi.

Hakuja vastaavista ja oikein täytetyistä tarjouksista pyydetään näytteet. Tuotteet valitaan pyydettyjen näytteiden perusteella ja käyttäen joko sokko- ja/tai avointa arviointia. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota tuotteen laatuun sekä muihin kuluttajalle lisäarvoa tuoviin näkökohtiin. Myös vastuullisuuden osalta asiakkaalle merkittävät tekijät huomioidaan arvioinnissa, kuten esimerkiksi kierrätysjärjestelmään kuuluminen, luomu ja vihreä valinta -symbolit. Myös muita kuluttajalle vastuullisuuden suhteen merkityksellisiä seikkoja voidaan katsoa eduksi arvioinnissa. Lisäksi tuotteen saatavuuden varmuus, materiaalivirran toimivuus sekä pakkauksen tilanhallinnallinen soveltuvuus arvioidaan, jotta asiakaspalvelulliset vaatimukset voidaan täyttää. Arvioinnin jälkeen valittu tuote toimitetaan Alkoholin-tarkastuslaboratorion (ACL) analysoitavaksi.

Oheisissa taulukoissa on esitelty Alkon valikoimassa olevien tuotteiden lukumäärät (taulukko 5) sekä vakiovalikoimaan tarjottujen, hyväksytyjen ja hylättyjen tuotteiden lukumäärät eriteltynä niiden alkuperän mukaan (taulukko 6).

Taulukko 5. Alkon vähittäismyyntihinnastossa olevien vakiovalikoiman alkoholijuomien lukumäärät tuoteryhmittäin vuosina 2020–2021 (tilanne vuoden alussa).

	2020	2021
Miedot viinit	3099	3260
Oluet (ja sahti)	585	601
Väkevät alkoholijuomat	1171	1184
Muut alkoholijuomat	154	161
Yhteensä	5009	5 206

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Taulukko 6. Alkon vakiovalikoimaan tarjottujen, hyväksytyjen ja hylättyjen tuotteiden lukumäärät vuosina 2020–2021 (jaoteltuna kotimaiset tuotteet, muiden EU-maiden tuotteet ja EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet).

	Tar- jottu 2020	Tar- jottu 2021	Hyväk- syty 2020	Hyväk- syty 2021	Hylätty 2020	Hylätty 2021
Kotimaiset tuotteet	884	776	176	143	708	612
Muiden EU-maiden tuotteet	8161	8226	794	856	7367	7203
EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet	2304	2229	295	266	2009	1950
Yhteensä	11349	11231	1265	1265	10084	9765

Palvelutuotteet

Palvelutuotteiden haku on lopetettu vuonna 2018. Tätä ennen palvelutuotteet saivat kolmen vuoden peiton. Sitten erillisiä palvelutuotteiden hakuja ei ole järjestetty, vaan palvelutuotteiden kaltaiset tuotteet ovat tulleet osaksi pysyvää vakiovalikoimaa ja niitä haetaan samoin kuin muitakin vakiovalikoiman tuotteita.

Tilausvalikoima

Tilausvalikoima koostuu maahantuojien ja valmistajien tarjoamista, vakio- ja kausivalikoiman sekä erikoiserien ulkopuolisista tuotteista. Tuotteet ovat pääosin saatavilla verkkokaupasta ja ovat myymälöille valinnaisia. Tilausvalikoima on tarkoitettu tuotteille, jotka täydentävät vakiovalikoimaa tai jotka on tarkoitettu suppealle asiakasryhmälle. Tuotteita voi tarjota tilausvalikoimaan milloin vain, eikä tarjoamiseen liity hakumenettelyä. Tilausvalikoiman tuotteet on jaettu kahteen eri luokkaan: tilausvalikoiman normaalit tuotteet (T1) ja paikallisesti saatavat tilausvalikoiman tuotteet (T3).

Tilausvalikoiman tuotteet tarjotaan lähtökohtaisesti joko luokkaan T1 tai luokkaan T3, johon pienpanimot, tilaviini- ja muut pientuottajat voivat tarjota tuotteitaan vain paikallisesti saataviksi tuotteiksi. Tuotteen valmistajan ollessa pienpanimo (vuosituotanto enintään 15 miljoonaa litraa) tai pientuottaja (vuosituotantomäärä enintään 100 000 litraa), on tuottajalla mahdollisuus listata tuote tilausvalikoimaan paikallisesti saatavana tuotteena (T3). Tällöin tuottaja voi itse valita myymälät (1–10 kpl), joihin tuotetta on mahdollista toimittaa asiakastilausten pohjalta. Jos tuotantoraja ylittyy, tuottajalla on velvollisuus ilmoittaa siitä Alkolle.

Alko ei toimi tilausvalikoiman tuotteiden maahantuojana, vaan edellyttää, että myyjä hoitaa maahantuonnin, jolloin myyjällä tulee olla toiminnan edellyttämät voimassa olevat luvat. Maahantuojana myyjä huolehtii ulkomailta tulevien tuotteiden tulliselvityksistä ja muista maahantuontiin liittyvistä velvoitteista. Taulukossa 7 on esitelty tilausvalikoimassa olevien tuotteiden lukumäärät jaoteltuna kotimaisiin tuotteisiin, muiden EU-maiden tuotteisiin sekä EU:n ulkopuolisten maiden tuotteisiin.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Taulukko 7. Tilausvalikoimassa olevien tuotteiden lukumäärät vuosina 2020–2021 (jaoteltuna kotimaiset tuotteet, muiden EU-maiden tuotteet ja EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet) vuoden ensimmäisen hinnaston mukaisesti.

	2020	2021
Kotimaiset tuotteet	330	404
Muiden EU-maiden tuotteet	2839	3406
EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet	1083	1230
Yhteensä	4252	5040

Valikoimasta poistaminen

Alkoholiyhtiön päätöksestä alkoholijuoman poistamisesta vähittäismyyntistä säädetään alkoholilain 25 §:ssä, jonka mukaan päätös tulee tehdä julkisin ja tasapuolisin perustein riippumatta alkoholijuoman valmistajan tai myyjän kansalaisuudesta tai kotipaikasta.

Vuonna 2021 valikoimasta poistamisen syynä on useimmin ollut se, että kyseessä on ollut portfolioista poistunut tuote. Vuonna 2021 laadullisten syiden takia poistettiin yksi tuote valikoimasta.

Taulukko 8. Alkon vakiovalikoimasta poistettujen tuotteiden lukumäärä vuonna 2021 sekä tuotteiden poistamisen perusteet.

Poistamisen peruste	Lukumäärä
Alkoholipitoisuuden muutos	7
Erikoiseräkausi päättynyt	116
Kausituote	53
Kertaosto	113
Listaus peruuntunut	1
Pienerätuote loppunut	138
Huono laatu	1
Pullokkoon muutos	8
Päällysteen muutos	7
Rajallisesti saatava tuote	0
Tuote poistunut portfolioista	452
Veroryhmän muutos	0
Valmistus lopetetaan	76
Muu syy	97
Yhteensä	1069

4.3 Alkon valikoimaanottomenettely ja siinä tapahtuneet muutokset vuonna 2021

Valikoimaanottomenettely

Valtioneuvoston alkoholilain täytäntöönpanosta antaman asetuksen (151/2018) 14 §:n mukaan alkoholiyhtiön päättämät alkoholilain 25 §:ssä

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

tarkoitettut alkoholijuomien valikoimaan ottamista, valikoimasta poistamista ja hinnoittelua koskevat yleiset valintaperusteet, sopimusehdot ja menettelysäännöt tulevat voimaan aikaisintaan 30 päivän kuluttua siitä, kun ne on julkistettu. Alkon tulee varata tavarantoimittajille tai niitä edustaville järjestöille sopivalla tavalla ennen julkistamista tilaisuus lausua valintaperusteita, sopimusehtoja ja menettelysääntöjä koskevasta ehdotuksesta.

Asetuksen 15 §:n mukaan Alko saa ottaa alkoholijuomia valikoimiinsa ainoastaan tarjousten perusteella. Alkon tulee päättää alkoholijuomien ottamisesta vähittäismyyntiin ja niiden poistamisesta valikoimistaan 14 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sopimusehtojensa ja yleisten valintaperusteidensa mukaisesti.

Alkoholiyhtiön tulee vähintään vuosittain julkistaa tarjousten tekijöiden käyttöön:

- 1) menettelyohjeet ja tarkemmat määräykset tarjousten tekemisestä ja niiden käsittelystä;
- 2) alkoholiyhtiön olemassa oleva myyntivalikoima tavarantoimittajineen;
- 3) alkoholiyhtiön arvio tarjousten kohtuullisesta käsittelyajasta.

Asetuksen 14 §:n 2 momentin 1 kohdan edellyttämät menettelyohjeet Alkon alkoholijuomien valikoimaan ottamista, valikoimasta poistamista, hinnoittelua ja esillepanoa koskevat kriteerit sekä menettelytavat on esitetty Valikoimaanotto ja vähittäismyynti 2021 -ohjeessa.

Asetuksen 14 §:n 2 momentin 2 kohta edellyttää, että Alko julkaisee olemassa olevan myyntivalikoimansa ja tiedot tuotteiden toimittajista. Edellä mainitut tiedot sisältävä luettelo on ollut saatavilla Alkon verkkosivujen kautta vuonna 2021. Luettelossa on esitetty aakkosjärjestyksessä kunkin valikoimassa olevan tuotteen nimi, tuotenumero ja toimittaja, maahantuoja ja tuoteryhmä.

Asetuksen 14 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaiset arviot tarjousten kohtuullisesta käsittelyajasta Alko ilmoitti Alkoholijuomien valikoimaanotto ja vähittäismyynti -oppaassa.

Valikoimaanotto-ohje ja siinä tapahtuneet muutokset vuonna 2021

Alko päivitti valikoimaanotto-ohjettaan vuonna 2021 kolme kertaa. Muutokset astuivat voimaan 1.1.2021, 1.6.2021 ja 5.10.2021. Alko julkaisi alkoholivalmisteille oman valikoimaanotto-ohjeensa, joka astui voimaan 15.7.2020. Tähän ohjeeseen ei tehty päivityksiä vuonna 2021.

Ennen jokaista valikoimaanotto-ohjeen muutosta Alko on julkaissut internetsivustollaan suunnitellut muutokset kuulemismenettelyssä, ja ehdotetut muutokset ovat olleet kaikkien alan toimijoiden kommentoitavissa.

1.1.2021 voimaan astuneeseen ohjeeseen suunnitellut muutokset julkaistiin kuulemismenettelyssä 20.10.2020. Alko pyysi lähettämään palautteet muutoksiin 3.11.2020 mennessä. Päivitetty ohje julkaistiin digitaalisessa muodossa Alkon verkkosivuilla 16.11.2020.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

1.6.2021 voimaan astuneeseen ohjeeseen suunnitellut muutokset julkaistiin kuulemismenettelyssä 6.4.2021. Alko pyysi lähettämään palautteet muutoksiin 21.4.2021 mennessä. Päivitetty ohje julkaistiin digitaalisessa muodossa Alkon verkkosivuilla 29.4.2021.

5.10.2021 voimaan astuneeseen ohjeeseen suunnitellut muutokset julkaistiin kuulemismenettelyssä 10.8.2021. Alko pyysi lähettämään palautteet muutoksiin 24.8.2021 mennessä. Päivitetty ohje julkaistiin digitaalisessa muodossa Alkon verkkosivuilla 29.8.2021

Vuoden 2021 valikoimaanotto-ohjeeseen tehtiin muun muassa seuraavia muutoksia:

Muutokset 1.1.2021

Tuotehakujen ja tarjousmenettelyn osalta lisättiin ohjeeseen, että vakiovalikoimaan ei voi tarjota jo vakiovalikoimassa olevaa tuotetta sekä että kausi- ja erikoiserätuotteen tarjoaminen on mahdollista vakiovalikoimaan, jos sille määritelty valikoimajakso on loppunut, eikä tuote ole siirtymässä vakiovalikoimaan.

Tuotehakuihin osallistumisen osalta lisättiin, että näytteitä ilman Alkon tarjousreferenssinumeroa ei hyväksytä arviointiprosessiin. Hinta- ja toimitustapamuutoksiin liittyen lisättiin teksti: Mikäli Alkon maahantuonnissa oleva tuote siirtyy suorajakelijalle ennen tuotteen valikoimaantulopäivää tai ennen kuin valikoimaan tulosta on kulunut yksi kuukausi, veloittaa Alko uudelta jakelijalta voimassa olevan toimittajaveloitustaulukon mukaisesti Palpan rekisteröitymismaksun (mikäli tuote on rekisteröity Palpaan), maahantuonnin rahdin kustannukset todellisten palveluntarjoajan laskuttamien kustannusten mukaisesti, tuotekohtaisen käsittelymaksun sekä myynti- ja sikkökohtaisen jakelijasiirron tavaralaskun varastokustannusten kattamiseksi. Liitteeseen 2C, suorajakeluehdot Alkon myymälöihin, täsmennettiin tekstiä: Toimittajan tulee ilmoittaa Alkolle välittömästi tuotteen väliaikaisesta loppumisesta ja siitä, milloin tuotetta on jälleen saatavilla.

Liitteeseen 8, Tuotemuutokset, lisättiin kohtaan 2, vuosikerran ja/tai tuotantolaitosten muutos, että erikoiserille vuosikertamuutosta ei voi tehdä. Erikoiserätuotteen vuosikerran tulee vastata toimitettua näytettä. Mikäli erikoiserätuote siirtyy erikoiseräjakson jälkeen vakiovalikoimaan, on vuosikertamuutos sallittu erikoiseräjakson jälkeen. Kausituotteille vuosikertamuutokset ovat sallittuja ennen valikoimaantuloa, ellei haussa ole toisin ilmoitettu. Jakeluun tuleva vuosikerta voi poiketa hyväksytystä näytteestä, mikäli se on uudempaa vuosikertaa. Vuosikerran mahdollinen vaihtuminen ennen listausta tulee ilmaista tarjouksella. Uuden vuosikerran tulee olla saatavissa haun alustavan listausaikataulun mukaisesti. Alko tarkistaa tuotteen uuden vuosikerran, jonka tulee vastata tyyliltään tarjottua tuotetta tullakseen valikoimaan. Tämä todennetaan Alkon aistinvaraisen arvioinnin prosessin mukaisesti. Uuden vuosikerran näytteen lähettämisestä sovi- taan tuotepäällikön kanssa. Vakiovalikoiman osalta myymälöiden ensit- tömäärän tulee olla näytettä vastaavaa vuosikertaa. Tämän jälkeen vuosi- kertamuutos on sallittu.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Liitteeseen 9, Dollylavat, lisättiin teksti: Lisäksi Alkolla on oikeus tarkastella dollymyyntirajoja ilmoitettua rytmiä tiheämmin, mikäli tuoteryhmä- tai alatuotetasolla havaitaan poikkeuksellisia muutoksia.

Muutokset 1.6.2021

Valikoiman kohdentamisen osalta tekstiä täsmennettiin siten, että jakso-tarkastelussa arvioidaan kunkin segmentin tuotteiden myyntiä edellisen jakson ajalta ja jaksotarkastelun lopputulos tulee kuitenkin voimaan vasta seuraavalle hinnastojaksolle, eli kuuden kuukauden päästä ilmoituksesta. Valikoimasuunnitelmiin päivitettiin valikoimasuunnitelmien aikataulu. Vakiovalikoiman päätuotteita käsittelevää tekstiä täsmennettiin siten, että ensimmäisen täyden jakso jälkeinen kohdennus uutuustuotteelle viestitään jaksotarkastelun yhteydessä. Käytännössä uuden tuotteen minimipeitto on siis haussa ilmoitetulla tasolla valikoimaantulohetkestä riippuen noin 11-16 kuukauden ajan (takuupeittoaika). Palvelutuotteita käsittelevää tekstiä täsmennettiin siten, että palvelutuotteet saavat haussa ilmoitetun ja ostovaiheessa täsmennetyn minimipeiton 11-16 kuukauden ajaksi kuten muutkin vakiovalikoiman uutuudet. Kausivalikoimaa koskevaa tekstiä täsmennettiin siten, että kausituotteet kohdennetaan arvioidun menekin perusteella myymälöihin. Menekkiarvio ilmoitetaan haussa.

Kohtaan Tuotehakuja ja tarjousmenettelyjä on lisätty, että tarjoajan tai myyjän on ilmoitettava välittömästi mahdollisista lupien muutoksista Alkolle. Tekstiä on myös täsmennetty siten, että kausi- ja erikoiserätuotteiden tarjoaminen tuotehakuun on mahdollista, jos sille määritelty valikoimajakso on loppunut, eikä tuote ole siirtymässä vakiovalikoimaan. Tuotehakuihin osallistumisen osalta tekstiä on täsmennetty siten, että näytteitä saa toimittaa vain Alkon pyynnöstä kulut ja verot maksettuna. Näytteet tulee toimittaa haussa tai näytepyynnössä ilmoitetussa aikataulussa. Tarkemmat ohjeet näytteiden toimittamisesta ilmoitetaan näytepyynnössä.

Tilausvalikoiman osalta on lisätty teksti: Mikäli itsepalvelulistauksen tarjouksella on enintään 40 prosenttia virheitä, myyjällä on kaksi kuukautta aikaa korjata virheet. Mikäli virheitä on yli 40 prosenttia tarjouksen tiedoista, tarjous voi jatkaa maksullisena palvelulistauksena tai tuotteesta tehdään kokonaan uusi tarjous. Mikäli tarjouksen tuoteryhmä, toimitustapa tai muu merkittävä hinnoittelutekijä kuten panttitieto on valittu väärin, edellytetään aina kokonaan uutta tarjousta.

Uusia tuotteita koskevaan kohtaan on lisätty teksti: Uuden tuotteen ostohintaa ei voi muuttaa valikoimaantuloa seuraavalle hinnastojaksolle, vaan vasta sen jälkeiselle jaksolle lukuun ottamatta toimitustapamuutoksia, jolloin ostohintaa tulee muuttaa niin, että vähittäismyyntihinta pysyy samana. Uusien tuotteiden säännöt koskevat kaikkia valikoimaluokkia. Tuotteen poistaminen valikoimasta ja uudelleenlistaus tilausvalikoimaan eri hinnalla ennen yhden kokonaisen hinnastojakson kulumista ei ole sallittua. Seuraava teksti on poistettu: Vakiovalikoiman hausta valitun uuden tuotteen ostohinnan tulee pysyä muuttumattomana vähintään kaksi kokonaista hinnastojaksoa. Ostohintaa voi ennen tätä poikkeuksellisesti muuttaa toimitustapamuutoksen yhteydessä, jolloin ostohintaa tulee muuttaa niin, että vähittäismyyntihinta pysyy samana. Enintään 5,5% tuotteen ostohintaa voi muuttaa jo aiemmin, mikäli tuotteelle on haussa määritelty tavanomaista

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

10-14 kuukautta lyhyempi takuupeittoaika. Tämä ilmoitetaan aina erikseen tuotehaussa hakukohtaisesti.

Hinnanmuutokset valikoimassa oleville tuotteille -kohtaan on lisätty teksti: Ensimmäisen kokonaisen hinnastojakson jälkeen tuotteen hintaa voi muuttaa hinnastojaksojen aikataulun mukaisesti. Yli 5,5 % tuotteen ostohintaa voi muuttaa kerrallaan siten, että tuotteen vähittäismyyntihinta muuttuu enintään 20 prosenttia (kuitenkin siten, että enintään 0,50 euron muutokset ovat aina sallittuja). Muutoksen ollessa 10–20 prosenttia ylöstai alaspäin, toimittajalla on velvollisuus selvittää muutoksen syitä Alkon vastaavalle tuotepäällikölle. Markkinoita laajasti koskevilla erityisissä poikkeustilanteissa voidaan sallia myös suuremmat hintamuutokset. Saman kohdan alle on lisätty myös, että enintään 5,5 % tuotteiden ostohintaa voidaan ensimmäisen kokonaisen hinnastojakson jälkeen muuttaa hinnastojaksojen aikataulujen mukaisesti ilman rajoituksia muutoksen suuruuteen.

Poistuvia tuotteita koskevaan kohtaan on lisätty teksti: Yli 5,5 % tuotteen ostohintaa voidaan muuttaa poistoeräsääntöjen mukaisesti, kun tuote on ollut valikoimassa vähintään 12 kuukautta ja toimittaja on ilmoittanut sitovasti tuotteen poistumisesta valikoimasta Alkon vastaavalle tuotepäällikölle. Tällöin tuotteen ostohintaa voi muuttaa hinnastojaksojen aikataulujen mukaisesti ilman rajoituksia muutoksen suuruuteen. Tuotteen vähittäismyyntihinnan muuttuessa enemmän kuin 20 prosenttia alaspäin, toimittajan on sitovasti ilmoitettava tuotteen jäljellä oleva kokonaissaatavuus Alkon vastaavalle tuotepäällikölle asiakaspalvelun ja toiminnan sujuvuuden varmistamiseksi.

Samankohdan alle on lisätty teksti: Poikkeuksellisen suurista muutoksista on neuvoteltava vastaavan tuotepäällikön kanssa mm. Alkon mahdollisen katemenetyksen korvaamiseksi muutoksen voimaantulohetkellä varastoissa olevan määrän osalta, sekä teksti: Enintään 5,5 % tuotteiden ostohintaa voi muuttaa myös poistumisvaiheessa hinnastojakson aikataulujen mukaisesti ilman rajoituksia muutoksen suuruuteen. Edelleen samankohdan tekstiä on täsmennetty seuraavasti: Erityistapauksissa, esimerkiksi kausituotteissa, tuotteille voidaan toteuttaa hinnanalennuksia Alkon katetta laskemalla yllä ilmoitetusta rytmistä poikkeavalla aikataululla. Mikäli alennetuista katteista on sovittu erillisen sopimuksen perusteella, on myyjän hyvitablevä Alkolle katmenetyksen sopimuksen mukaisesti. Jakelijasiirron yhteydessä on huomioitava -kohtaan on täsmennetty seuraavasti: Jakelijasiirron yhteydessä uuden tuotteen vähittäismyyntihinnan tulee pysyä muuttumattomana vähintään yhden kokonaisen hinnastojakson ajan uuden tuotteen voimaantulosta laskien.

Tuotetiedon ylläpito ja tuotemuutokset valikoimassa oleviin tuotteisiin -kohtaan on tekstiä lisätty ja täsmennetty seuraavasti: Hyväksynnän edellytys on, että muutos on asiakastarpeen näkökulmasta tuotemuutos, ei tuotteen vaihdos. Asiakkaan tulee pystyä tunnistamaan tuote muutoksen jälkeen samaksi tuotteeksi. Olennaiseksi tuotteen ominaisuudeksi, jota ei voi muuttaa tuotteen elinkaaren aikana, katsotaan kuuluvan muun muassa segmentti (pl. viinit makutyypin ja hinnan osalta), kypsytyksluokitusmuutokset (kuten esimerkiksi viskien ikämerkintä, konjakeissa "VSOP" tai viineissä "Crianza"), sekä viinien osalta alkuperämaa.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Liite 2, Alkon osto- ja toimitusehdot -kohtaa on tuotevaatimusten osalta täsmennetty seuraavasti: Mikäli tuote/tuotteet eivät täytä Alkon yllä mainituissa tilanteissa edellyttämiä vaatimuksia, voi Alko vetää tuotteen/tuotteet pois myynnistä tai keskeyttää niiden jakelun selvitysten ajaksi. Myyjä vastaa tällöin kaikista takaisinvetoon liittyvistä kustannuksista. Mikäli tuote/tuotteet eivät täytä Suomen ja EU-lainsäädännön asettamia vaatimuksia tai toiminnan edellyttämät luvat eivät ole voimassa, Alkolla on oikeus poistaa tuote/tuotteet valikoimasta. Liite 3 – Valikoimanhallinnan valikoimaprofiilit ja tarkastelujaksot sekä myynnin tarkastelussa käytettävän liikevaihdon laskentakaava -kohdan tekstiä on täsmennetty: Tarkastelujakson pituus on noin kuusi kuukautta. Tuotteiden peittotaso on aina sidottu myymälöiden kokoluokkiin ja myyntiprofiileihin ja myymäläkohtaiset muutokset näissä voivat aiheuttaa pieniä muutoksia tuotteiden peittotasoihin joko ennen jaksoa tai jakson aikana. Yli 5,5 % juomien valikoimanhallinnan tarkastelujaksot on kuvattu alla olevassa kuvassa. Näille tuotteille vahvistetaan tuotekohtaiset peittotasot aina edeltävän hinnastojakson ensimmäisinä viikkoina, eli noin kuusi kuukautta aikaisemmin. Myös valikoimanhallinnan tarkastelujaksojen kuvat on päivitetty. Liite 8 – Tuotemuutokset -kohdan tekstiä on muokattu: Esimerkkejä tuotetiedon päivitystä vaativista tapauksista: 3) Tuotteen pantillisuuden muuttaminen hinnoitteluaikataulussa. Kun muutos tehdään hinnoitteluaikataulussa: Tuotteen tuotenumero pysyy ennallaan; Tuote suljetaan kahden päivän ajaksi tilauksilta, jotta laskusanomat kohdistuvat oikein; Hinnanmuutokset ilmoitetaan Kumppaniverkossa tai määrämuotoisena Excel-taulukkona, jossa ilmoitetaan erikseen pantillisuuden muutokset. Kohtaa Alkon tuotekuvien formaatti on päivitetty ja täsmennetty erikseen luetelluilla vaatimuksilla Muut väkevät -hinnoitteluryhmään. Liite 10 – Alkon hinnoittelukertoimet yli 5,5 % tuotteille -kohtaan on lisätty: Grapat.

Muutokset 5.10.2021

Tuotehakuihin osallistumista koskien on lisätty teksti: Valtuutus auttaa Alkoa varmistamaan tuotteelle riittävän saatavuuden, tuotteen alkuperän ja laadun, sekä tavarantoimittajan kyvykkyyden noudattaa Alkon määrittelemiä vastuullisen kaupan periaatteita. Lisäksi on lisätty teksti: Tarjouksen hyväksyminen käsittelyyn edellyttää, että tarjouksen liitteenä on valmistajan tai tuotemerkin omistajan valtuutus tai muu riittävä selvitys tuotteen hankintaketjusta ja alkuperästä, sekä vahvistus tuotteen saatavuudesta. Mikäli tuotteen teollisoikeuksiin (mm. tavaramerkkioikeuksiin) liittyy epäselvyyksiä, Alko voi jättää tuotteen ottamatta tarjouskäsittelyyn. Valtuutusta ei tarvita, kun tarjottu tuote on oma tuotemerkki, tai tuotetta tarjotaan pienempiin erikoiseriin.

Edelleen on lisätty teksti: Mikäli useampi eri toimija tarjoaa tuotehakuun samaa tuotetta edellä mainitut edellytykset täyttäen, valitaan edullisempi tuote, kuitenkin sillä edellytyksellä, että tuotteen saatavuus on riittävä. Mikäli kahdella tarjotulla tuotteella on sama hinta ja molemmilla tuotteilla on riittävä saatavuus, etenevä tuote arvotaan. Seuraava teksti on poistettu: Mikäli valmistaja/tuotemerkin omistaja on valtuuttanut usean eri toimijan edustamaan samaa tuotettaan, hylätään kaikki ne tarjoukset, joissa on tar-

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

jotta samaa tuotetta samaan hakuun eri tarjoajien toimesta (pl. erikoiserät). Mikäli useampi kuin yksi toimija tarjoaa samaa erikoiserätuotetta, Alko ostaa edullisimman tuotteen menekkiennuste ja saatavuus huomioon. Kaupankäynnin ehtoja koskevaan kohtaan on päivitetty hinnastojaksot sekä täsmennetty tekstiä: Sekä vakio- että tilausvalikoiman tuotteiden hinta-, toimituslauseke- ja jakelijamuutokset on ilmoitettava Kumppaniverkossa tai osoitteesta alko.fi/tavarantoimittajille löytyvällä tarjouslomakkeella ja tarvittaessa mukaan on liitettävä valtuutus tai muu riittävä selvitys tuotteen hankintaketjusta ja alkuperästä, sekä vahvistus tuotteen saatavuudesta. Jakelijamuutos voi edetä vasta, kun todettu selvitys ja ilmoitetut tiedot on kyetty todentamaan oikeiksi. Muuta selvitystä käytettäessä voidaan jakelijaa muuttaa ainoastaan silloin, kun uusi tarjoaja tarjoaa voimassa olevaa edullisempaa ostohintaa Alkolle. Lisäksi muuta selvitystä käytettäessä tarvitaan tuotteelle liitteen 6 mukainen analyysitodistus tuotteen aitouden validointia varten.

Liite 7, jakelija- ja toimitusehtomuutokset, on lisätty: Tuotteen jakelijan tai toimitusehdon muuttuessa huomioitavia asioita: Tuotteesta on tehtävä uusi tarjous Kumppaniverkossa tai osoitteesta alko.fi/tavarantoimittajille olevalla tarjouslomakkeella. Tarjoukseen tulee liittää kopiot uudesta valtuutuksesta ja vanhan valtuutuksen peruutuksesta. Vaihtoehtoisesti uusi jakelija voi esittää riittävän selvityksen tarjottavan tuotteen hankintaketjusta, alkuperästä sekä vahvistuksen tuotteen saatavuudesta. Tapauksissa, joissa tuotteelle on useampi mahdollinen toimittaja, valitsee Alko tuotetta edullisemmin tarjoavan toimittajan. Mikäli hinta on sama, jatkaa Alko olemassa olevan toimittajan kanssa. Lisäksi muuta selvitystä käytettäessä tarvitaan tuotteelle liitteen 6 mukainen analyysitodistus tuotteen aitouden validointia varten.

Liitteeseen 8, Tuotemuutokset, on lisätty kohtaan tuotemuutos, joka vaatii uuden tarjouksen: 2) Tuotteen pantillisuuden muuttuminen kesken hinnastojaksen: Tuotteen muuttaminen pantillisesta pantittomaksi ei ole mahdollista ilman, että tuotteen GTIN-koodi muuttuu, sekä kohtaan tuotemuutokset, jotka vaativat muutosilmoituksen: 3) Tuotteen pantillisuuden muuttaminen hinnoitteluaikataulussa -kohtaan on lisätty: Tuotteen muuttaminen pantillisesta pantittomaksi ei ole mahdollista ilman, että tuotteen GTIN-koodi muuttuu.

4.4 Tavarantoimittajayhteistyö ja sidosryhmien kuuleminen

Alko järjesti neljä tavarantoimittajatilaisuutta vuonna 2021. Tilaisuudet ovat avoimia ja kutsut tilaisuuksiin julkaistaan aina Alkon verkkosivuilla. Koronapandemian takia tilaisuudet järjestettiin Teams Live Event -sovelluksen kautta. Tavarantoimittajatilaisuudet vuonna 2021 pidettiin 10.2.2021, 5.5.2021, 22.9.2021 ja 25.11.2021. Alko järjesti virtuaaliset tavarantoimittajien tuote-esittelymessut 14.4.2021 ja 29.9.2021. Tuote-esittelymessuilla tavarantoimittajilla oli mahdollisuus kertoa tuotteistaan Alkon valikoimamestareille ja kouluttajille virtuaalisella messualustalla.

Vuonna 2021 Alkon toimintaan liittyvistä asioista viestittiin aktiivisesti tavarantoimittajille tavarantoimittajainfoissa ja tarkemmin eri aihealueiden

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

osalta tavarantoimittajatyöpajoissa. Vuonna 2021 Alko piti erilliset tavarantoimittajatyöpajat 8.4.2021 aiheena Valikoimajaksojen uudistus ja 22.9.2021 aiheena Vastuullisuusosuus: Tavarantoimittajien päästölaskuri.

Normaalien tavarantoimittajatapaamistensa lisäksi Alko tapasi muun muassa seuraavia alan järjestöjä vuoden 2021 aikana: Suomen Alkoholijuomakauppa ry, Suomen Alkoholijuomakauppa ry – vastuullisuusryhmä, Pienpanimoliitto, toimialajärjestöjä alkuperämaista: Wieta, South Africa, Wosa, South Africa, Wine Australia (tuottajatapaaminen ja esittely), Amfori BSCI, Stronger Together, Palvelualojen ammattiliitto (PAM) ja International Union for Food, Farm and Hotels (IUF).

Lisäksi Alkon henkilökunnalla oli tavarantoimittajien sekä tuottajien kanssa viikoittain tapaamisia, joissa selvennettiin Alkon toimintaa, sääntöjä sekä ajankohtaisia asioita.

4.5 Aistinvaraiset arvioinnit

Valikoimaanotto-prosessissa suoritettujen aistinvaraisten arvioiden osalta Alko kertoo, että aistinvaraisesti arvioitiin yhteensä 10 160 tuotetta.

Vuoden 2021 aistinvaraisten arviointien määrästä oli

- kotimaisia tuotteita 690, joista sokkoarvostelujen määrä oli 379
- muiden EU-maiden tuotteita 7513, joista sokkoarvostelujen määrä oli 1764
- EU:n ulkopuolisia tuotteita 1957, joista sokkoarvostelujen määrä oli 615

4.6 Esteellisyys ostoprosessissa

Alkoholilain 25 §:n 3 momentissa säädetään ostoprosessiin osallistuvan henkilön esteellisyydestä. Alkon palveluksessa oleva ei saa käsitellä myyntiin ottamista tai myynnistä poistamista koskevaa asiaa eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä, jos hän tai hänen läheisensä on hallintolain 28 §:ssä tarkoitetussa suhteessa valmistajaan tai myyjään.

Alkon mukaan vuoden 2021 aikana yksi Alkon työntekijä on jäävänyt itsensä yhden tavarantoimittajan tarjousten arvioinnista. Syynä tähän on henkilön perheenjäsenen toiminta kyseisessä yrityksessä.

4.7 Alkon maahantuontipalvelu

Alkolla ei ole omaa alkoholijuomatuotteiden maahantuontia. Alko kuitenkin tarjoaa tavarantoimittajille yhtenä logistisena toimintatapavaihtoehtona maahantuontipalvelua, jonka kustannukset huomioidaan sellaisenaan tuotteiden hinnoittelussa. Alko ei tarjoa maahantuontipalvelua tilausvalikoidun tuotteille.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

Alko ei itse aktiivisesti hae tai valikoi tuotteita maahantuontiinsa, vaan päätöksen maahantuojasta tekee tuotteen päämies. Päämiehillä on mahdollisuus kaksi kertaa vuodessa vaihtaa toimitusehtoja ja halutessaan esimerkiksi muuttaa Alkon maahantuontipalvelun toiselle maahantuojalle. Tavarantoimittaja voi itse valita haluamansa logistisen toimintatavan kolmesta vaihtoehdosta, jotka ovat:

- (i) Tavarantoimittaja itse hoitaa tuotteen varastoinnin ja jakelun myymälöihin,
- (ii) Alko hoitaa tuotteen varastoinnin ja jakelun myymälöihin, tai
- (iii) Alko hoitaa tuotteen maahantuonnin, varastoinnin ja jakelun myymälöihin.

Alkon maahantuontipalvelun osuus vuotuisesta myynnistä vaihtelee, mutta on yleensä muutaman prosentin kokoluokkaa.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

5 Alkon monopolitoiminnan valvonta vuonna 2021

Vuonna 2021 Alkon valvontaan ovat osallistuneet Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä Valvira.

5.1 Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Valvira on pyytänyt KKV:lta tietoja sellaisista Alkoa koskevista KKV:n käsitellyssä vuonna 2021 olleista asioista, joihin KKV:n näkemyksen mukaan olisi tarpeen viitata Euroopan komissiolle annettavassa alkoholijuomien vähittäismyyntimonopolin toimintaa koskevassa raportissa. KKV on 31.8.2022 toimittamassaan lausunnossa lausunut seuraavaa:

KKV:n näkemyksen mukaan raportissa olisi tarpeen viitata KKV:n neuvonta-asiaan (KKV/382/14.00.00/2021), joka koski Alkon keväällä 2021 suunnittelemaa valikoimanhallintajärjestelmän ja ostohinnoittelusääntöjen muutoksia. Alkon suunnitelmassa oli muuttaa hinnasto- ja valikoimajaksojen määrää kolmesta kahteen jaksoon vuodessa, minkä lisäksi Alko suunnitteli uuden elinkaariperusteisen hinnoittelumallin käyttöönottoa. Hinnasto- ja valikoimajaksojen pituuden muuttaminen tarkoitti Alkon mukaan käytännössä sitä, että Alkon tavarantoimittajat pystyivät tekemään muutoksia tuotteidensa ostohintoihin ja toimitusehtoihin neljän kuukauden sijasta kuuden kuukauden välein. Elinkaariperusteisessa hinnoittelumallissa Alko oli määritellyt sallituille hinnanmuutoksille prosenttirajat, joiden puitteissa Alkon tavarantoimittajat pystyivät tekemään muutoksia tuotteidensa ostohintoihin kyseisten tuotteiden ollessa Alkon valikoimassa elinkaaren alku-, keski- ja loppuvaiheessa. Alkon näkemyksen mukaan sallituille hinnanmuutoksille asetettu vaihteluväli jätti tavarantoimittajille riittävän mahdollisuuden reagoida esimerkiksi tuotteiden kustannusrakenteessa tapahtuviin muutoksiin. Alkon mukaan muutokset eivät vaikuttaneet tuotteiden ottamiseen Alkon valikoimaan.

Ensimmäisessä 25.3.2021 puhelimitse pidetyssä KKV:n ja Alkon välisessä neuvontatapaamisessa Alko avasi suunniteltujen muutosten taustoja. Alkon mukaan suunniteltujen muutosten taustalla olivat yhtiön liiketoimintaan, asiakaspalveluun ja toiminnan tehostamiseen liittyvät syyt. Alkon mukaan muutoksilla pyrittiin lisäksi vaikuttamaan tuolloin voimassa olleiden hinnoittelusääntöjen mahdollistamaan menettelyyn, jossa tavarantoimittajat pystyivät luomaan markkinoinnissaan hyödynnettäviä keinotekoisia alennuksia tuotteiden vähittäishintoihin laskemalla Alkolta perittäviä tuotteiden ostohintoja. Alkon näkemyksen mukaan tällaisten suurten hinnanmuutosten aikaansaamat keinotekoiset alennukset olivat alkoholilain (1102/2017) tarkoituksen vastaisia, ja ne vaaransivat Alkolle lain perusteella kuuluvien, alkoholin kulutuksen vähentämiseen ja kansanterveyden turvaamiseen liittyvien perustehtävien hoitamisen.

Toisessa 30.3.2021 puhelimitse pidetyssä neuvontatapaamisessa KKV antoi neuvonnan asiassa. KKV:n mukaan Alkon suunnitteleman hinnoittelusääntöjen uudistuksen kilpailuoikeudellisessa itsearviossa oli syytä kiinnittää huomiota tavarantoimittajien syrjimättömään kohteluun eli siihen, etteivät Alkon suunnittelemaat hinnoittelusääntöjen muutokset asettaisi kes-

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

kenään kilpailevia tavarantoimittajia keskenään epäedulliseen kilpailuasetelmaan ilman kilpailuoikeudellisesti hyväksyttävää syytä. Ottaen huomioon Alkon erityislainsäädäntöön perustuvan monopoliaseman ja sen perusteet, suunnitellut muutokset vaikuttivat KKV:n alustavan arvion mukaan objektiivisesti perustelluilta, eikä KKV nähnyt asiassa tuolloin käytettävissä olleiden tietojen perusteella tarvetta jatkoselvityksille kilpailulain 5 tai 7 §:n osalta. Tämän jälkeen asian käsittely päätettiin KKV:ssa, ja Alko toimitti 8.4.2021 KKV:lle tiedoksi linkin Alkon nettisivuilla olleeseen tavarantoimittajien kuulemista koskevaan tiedotteeseen.

5.2 Valvira

Alkon valvonta

Valviran tehtävänä on ollut valvoa, että Alko toimii alkoholilain mukaisesti. Tässä valvontatyössä virasto on seurannut Alkon toimintaa ja kuullut muun ohessa Alkon tavarantoimittajia sekä muita alkoholijuomamarkkinoiden toimijoita. Valvira on myös säännöllisesti tavannut Alkon edustajia ja esittänyt näkemyksensä sille esitetyistä muutoksista, kuten muutoksista valikoimaantumennettelyssä.

Alkoholilain 79 §:n 1 momentin mukaan, jos tarjouksen tekijä tai tavarantoimittaja katsoo, että alkoholiyhtiö on toiminut alkoholijuomien ottamisessa vähittäismyyntiin, niiden poistamisessa vähittäismyyntistä tai niiden hinnoittelussa 25 §:n 1 momentin vastaisesti, se voi vaatia alkoholiyhtiöltä menettelyä koskevan perustellun päätöksen. Vaatimus on esitettävä 30 päivän kuluessa siitä, kun tarjouksen tekijä tai tavarantoimittaja sai tiedon alkoholiyhtiön menettelystä. Alkoholilain 80 §:n 2 momentin mukaan alkoholiyhtiön päätökseen saa vaatia oikaisua Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta siten kuin hallintolaissa säädetään.

Vuoden 2021 aikana Valviran käsiteltäväksi on tullut yksi uusi oikaisu-
pyyntö alkoholiyhtiön päätöksestä. Asiassa ei annettu päätöstä, koska oikaisupyynnön tekijä veti oikaisupyyntönsä pois ennen asian ratkaisemista.

Lisäksi Valviran käsiteltävänä on ollut muutamia muita yleisesti Alkon tasapuolista ja syrjimätöntä kohtelua koskevia asioita. Näissä asioissa Valviralla ei ole toimivaltaa antaa alkoholilain mukaisia päätöksiä. Valvira on käynyt Alkon kanssa ohjaavaa keskustelua koskien tavarantoimittajien syrjimätöntä kohtelua.

Alkon vähittäismyyntin yksinoikeuden turvaaminen

Alkoholilain 23 §:n mukaan Alkolla on 1 §:ssä tarkoitettujen haittojen vähentämiseksi 6 §:ssä säädetyin poikkeuksin yksinoikeus harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä.

Valviran tulkinta ja ohjeistus kansallisesta alkoholilaista on ollut se, että alkoholijuomien myynti ulkomailta Suomeen siten, että myyjä osallistuu kuljetuksen järjestämiseen ja maksaa verot Suomeen, rinnastuu vähittäismyyntiin Suomessa. Alkoholijuomien vähittäismyyntiä saa harjoittaa vain luovuttamalla niitä asiakkaalle hyväksytyssä vähittäismyyntipaikassa. Vä-

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

hittäismyyntiluvan haltija voi ottaa vastaan tilauksia ja maksuja verkkokaupassaan alkoholijuomista. Tilatut alkoholijuomat saa kuitenkin luovuttaa asiakkaalle vain vähittäismyyntipaikan sisätilassa alkoholijuomien myyntiaikojen puitteissa.

Valviran näkemyksen mukaan lainsäädäntö on epäselvä yksityishenkilöiden internetin kautta ulkomailta tilaamien alkoholijuomien osalta. Valvira teki syksyllä 2020 tutkintapyyntöä poliisille havaitsemastaan mahdollisesta alkoholilain vastaisesta toiminnasta Suomessa. Esitutkinta asiassa siirtyi sittemmin Tullille. Asian käsittely oli vielä kesken vuoden 2021 lopussa.

Internetin välityksellä tapahtuva alkoholin myynti on aiheuttanut Suomessa laajaa yhteiskunnallista keskustelua. Myös valvontaviranomaisten toiminnasta on tehty kantelu Euroopan komissiolle. Asian oikeudellinen selvittely ja käsittely komissiossa jatkuu tämän raportin laatimisen aikana.

Dnrot 259/99/2022
V/12318/2022

21.12.2022

6 Lopuksi

Tässä raportissa on kuvattu Alkon toimintaa ja toiminnassa tapahtuneita muutoksia vuonna 2021. Lisäksi raportissa on pyritty luomaan yleiskatsaus Suomen alkoholioloihin sekä käsitelty alkoholista aiheutuneita vaikutuksia tuoreimpiin tilastotietoihin pohjaten.

Raportti on julkinen. Se on suunnattu Euroopan komissiolle ja sen tarkoituksena on informoida komissiota Suomen alkoholioloista sekä Alkon roolia ja toiminnasta monopolijärjestelmässä.

Lisätietoja raportista ja sen laatimisesta Valvirassa antaa lakimies Kristiina Meriläinen, puh. 0295 209 517 tai kristiina.merilainen@valvira.fi.